

Мовчан Р. О.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права

Донецький національний університет імені Василя Стуса

м. Вінниця

**ПРО СИСТЕМНУ УЗГОДЖЕНІСТЬ САНКЦІЙ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗА ВЧИНЕННЯ
КРИМІНАЛЬНО КАРАНИХ ПОРУШЕНЬ ЛІСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА (СТАТТІ
201-1, 245, 246 КК)¹**

Як відомо, одними з основних вимог до побудови санкції кримінально-правової норми є те, що конструкція санкції має: 1) враховувати характер і ступінь суспільної небезпечності посягання; 2) бути узгодженою з санкціями за вчинення інших, зокрема і близьких за видом і характером злочинів (системність підходу) [1, с. 85–86]. Однак, завдяки *системному* аналізу санкцій, які передбачені за вчинення кримінально протиправних порушень лісового законодавства України, ми можемо переконатись як у повній *безсистемності* законодавця, так і неадекватній оцінці ним суспільної небезпеки розглядуваних кримінальних правопорушень. Не торкаючись багатьох інших кричущих неузгодженостей [2; 3, с. 828–830], поясню свою позицію лише за допомогою декількох прикладів.

Так, внаслідок ухвалення Закону України від 13 квітня 2020 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу» розмір штрафу, передбаченого ч. 1 ст. 245 Кримінального кодексу України (далі – КК), був збільшений із «від 300 до 500 НМДГ» до «від 5 400 до 9 тис. НМДГ». У пояснювальній записці до відповідного законопроекту такий крок мотивувався тим, що «розмір більшості санкцій чинних на той час норм у сфері охорони природи не відповідав вимогам сучасності та не міг виконувати карну функцію через занадто малий розмір».

Однак, визнаючи логічність наведених аргументів та навіть не беручи до уваги ні доцільність оновлених показників, ні доцільність одномоментного підвищення штрафів майже в 20 разів, водночас хотілося б адресувати вітчизняним парламентаріям два наступних запитання, які пов'язані з ухваленням згаданого нормативно-правового акту:

1) як можна пояснити той факт, що у ч. 1 ст. 245 КК, якою регламентовано відповідальність за діяння, які найчастіше вчиняються з *необережності* і кримінальна караність яких не пов'язується з конкретним показником майнової шкоди, передбачено штраф, мінімальна межа якого більше ніж

¹ Тези підготовлено за підтримки Національного фонду досліджень України в межах реалізації проєкту з виконання наукових досліджень і розробок «Підвищення ефективності кримінально-правової охорони довкілля в Україні: теоретико-прикладні засади» (державний реєстраційний номер 0122U000803).

утричі, а максимальна – у шість разів перевищують розміри штрафів, установлені за вчинення **умисного** діяння, передбаченого ч. 1 ст. 246 КК, яке, до того ж, обов'язково має спричинити істотну шкоду?

2) а чи справді кожен прояв знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, причому незалежно від форми вини та розміру заподіяних збитків, має каратися таким величезним як для чинного КК (зокрема і для розділу VIII його Особливої частини) штрафом, який, для порівняння, є більш ніж удвічі вищим за той, який передбачений за вчинення некваліфікованого грабежу (ч. 1 ст. 186 КК)? При цьому підкреслюю той факт, що я повністю усвідомлю суспільну небезпеку описаного у ст. 245 КК діяння, яка, до речі, була незвично якісно і детально описана у пояснювальній записці до згаданого вище законопроекту, в якій, зокрема, увага акцентується на масштабах забруднення повітря, яке відбувається внаслідок вчинення відповідних дій. Водночас хотілося б нагадати, що, наприклад, у санкції ст. 241 КК, якою передбачено відповідальність саме за забруднення атмосферного повітря, яке, що важливо, створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля, розмір штрафу був закріплений на рівні лише (порівняно зі ст. 245 КК) «від 1 800 до 3 600 НМДГ».

А доти, доки ми не отримали відповідь на це питання, можемо констатувати: якщо до набрання чинності Законом від 13 квітня 2020 р. суди досить частко призначали хоча й необґрунтовано малі, однак «реальні» штрафи, то з часу ухвалення згаданого закону жодній особі, яка була визнана винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 245 КК, не було призначено покарання у виді штрафу. Натомість усім цим особам призначаються значно «суворіші» покарання у виді обмеження волі чи позбавлення волі... від реального відбування яких абсолютно всі ці порушники у подальшому звільнялися.

Не менш очевидною виглядає і невинуватена суворість покарань, передбачених у ч. 2 та ч. 3 ст. 201-1, а також у ч. 2 ст. 245 КК. Причому маю зауважити, що ця неадекватність однаковою мірою проявляється при порівнянні цих покарань як із покараннями, що передбачені за вчинення інших економічних деліктів та кримінальних правопорушень проти довкілля, так і за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених іншими розділами Особливої частини КК. Для ілюстрації сказаного зазначу, що, наприклад:

1) передбачене ч. 3 ст. 201-1 КК основне покарання (від 10 до 12 років позбавлення волі) є значно суворішим за покарання, яке встановлене у ч. 2 ст. 201 КК (від 5 до 12 років позбавлення волі). Виходить, що, на думку парламентаріїв, поширена на практиці контрабанда деревини вартістю понад 48 тис. грн (особливо великий розмір) є небезпечнішою за контрабанду ешелону зброї, боєприпасів, отруйних речовин тощо, вчиненого організованою групою? І це при тому, що, якщо порівнювати санкції, передбачені за некваліфіковані різновиди відповідних діянь (частини перші), то більш суспільно небезпечною (у чому переконаний і автор цих рядків) є саме контрабанда зброї;

2) відповідні санкції дають можливість суду призначити, скажімо, за ту ж таки контрабанду деревини, вартістю понад 48 312 тис. грн (тобто в особливо

великого розмірі, ч. 3 ст. 201-1 КК) або знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, що спричинило інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 245 КК), якими на практиці визнається виключно завдання великої (особливо великої) матеріальної шкоди, більш суворе покарання, ніж навіть за умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК), катування, вчинене за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 127 КК), розбій, поєднаний із проникненням у житло (ч. 3 ст. 187 КК), теракт, що призвів до тяжких наслідків (наприклад, каліцтва десятків людей) (ч. 2 ст. 258 КК) тощо. До речі, навіть за вчинення передбаченого ч. 1 ст. 115 КК умисного вбивства винним украї рідко призначається позбавлення волі на строк, що перевищує 10 років, який, повторимо, є найменш суворим покаранням з-поміж тих, які мають призначатися на підставі ч. 3 ст. 201-1 КК.

Отже, наведені аргументи переконують у необхідності зменшення суворості передбачених відповідними нормами покарань та їхнього системного узгодження із покараннями, які встановлені за інші передбачені Особливою частиною КК діяння.

Список використаних джерел:

1. Музика А. А., Горох О. П. Покарання за незаконний обіг наркотиків : монографія. Хмельницький : Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2010. 256 с.

2. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Про напрями вдосконалення механізму кримінально-правової охорони довкілля (на замітку розробникам нового Кримінального кодексу України). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 1. С. 92–125. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2020.13.204733>

3. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері земельних відносин: законодавство, доктрина, практика : монографія; передмова д-ра юрид. наук, проф., заслуженого діяча науки і техніки України О. О. Дудорова. Вінниця : ТОВ «Твори», 2020. 1152 с.